

ВИТАЛИЙ ЗАКРУТКИН

Жаңыткан цецг

(КЕЛВР)

(Цаарандкнь. Эклцнь 86—87-ч, 90—92-ч, 94—95-ч номермүдт).

Тер өдр нарн цецг урдк кевтән бәәдж: әрвджән уга келтс гисн толгъагынь әргүлджәсн улвр шар хамтхсд салькнд нәәхләд, толгъа догр бәәсн үүрмг цецгәс зөгин үр мег никтрәд шарлв; өргн ик көк хамтхсд салькнда цоклдж сөргләд, нМУДж көвквлз.

Бас гурви хонг давб. Хагсу халун салькн теетг догдлв. Бор будн болдж ш о р а ц о о н г р в. Нариг нам чирмл уга хәләдж болхн билә, нам гал үдин бийдн хархүрнз бәәдлтә болдж медгдлг билә.

Нег дакдж өр шарлгьналл Эцкин хон Фока өвгнә хөбнлә харгъв. Баслган өргн доран бәрәд, салькнас үрү хәләлгьбәд йовдж. Фока өвгн Эцкүр хәәкрв:

— Укс ги, худжрур од, нүкнә усн уугдәд, гашурч оч! Кемрджән талдан хөбчнр нег дакдж болв чигн дөбдән услхла, чини хөд усн уга јлдхмн!

Өбрдәд, плащинн хормагъар хустинн гал салькнас халхлад тәмк татв.

— Юч болджана гихв! Кү ун Ар)

гъан гигъәд бәәнә, кингъән авдг аргъ уга, тоосн амар дүүрч одна.

Ягъдг чигн гидж Эцкүр хәләчкәд, аргъулад, сахлан илчкәд, дакәд дуукрлдж өкәрлен бәәдлтәгъәр Фока өвгн келв:

— Тана, нарн цецгтн невч тингәд... муурад ирдж кевтәл...

Эцкин чирәнн хүврәд одв. Бөлән әв угагъар ишкәд, гүнъгс гидж келв.

— Чи юн гигъәд бәәнәч?

— Юн гигъәд бәәнәч гисн юмб? — гидж Фока өвгн бөлдж келв. — Би минь ода тендәс ирвв, әврәннн нүдәрн үзвв. Хамтхсднн кенчр кевтә унджәд бәәнә. ирмәгүднн хагсад бәәдж.

Фока өвгнә келсн үгиг күцц сонъсл уга Эцк хойр алыхан ухрлдж амидан бәрчкәд, дарукстан хәәкрдж келв:

— Хөбдән худжр тал әргүлтн!

Холас хәләхнн нарн цецг урдк кевтән, цецкәрсн, бат болдж медгдв. Болв, нарн цецгин өргн хамтхсднн джөблдәд, үмиллдж одсн, иш деерән гулджигъәд унджәд одсн, зәрмсн

нам әргүлгддж одсиг Эцк гучи ишкм газрас үзкчв.

— Ягъснч әнв? Юн болдж одв чамла? — гидж Эцк джөблдсн, үмилдсн хамтхснн сәлгдж, аргъул бәрдж үзәд, сурв.

Нарн цецгин хамтхсд салькнд нәәхллдв.

— Юн кергтәгъән келдг аргъ чамд бәәнү? — Ю чигн келдж чадшгоч. Келдг келн уга, иигәд зогсад бәәнәч, хуурчана, — гидж Эцк гейүрдж келв.

Эцкин нүгдгър нургън деер Бадм гаран тәвб.

— Доньк, хаша тал гүүддж одв. Тенд зоотехник бәәнә. Зоотехникиг авч ирг. Сонъсвч? Доньк, негл харцх мет шулуи, иигәрән-тиигәрән хәләтл күрч ирх...

Галзурсн чаньгъ салькнд туугдсн Доньк сүүкндж әмсахәд, гүн йовдж нүлмәд, агъар хавлдж кииләд, теегәр гүүгъәд йовна. Дәлджнн чүвякнн көләснн сугърад ундж одв, хату, өгрнкә шарлджнас хатхулдж, көл-нүцкәр гүүв.

«Көгшн домбр, кенд кергтә юмб, ән цугтан? Чамаг иткдг би гәргтә бәәддж, ода хәләлчн, юн болв. Юмн болхн уга гидж келцхәлә, — юмн болсн уга»... — гидж ән Эцкин тускар санв.

Тиигн йовдж. Эцкин тускар тигддж сана бәәсн бийнн, Эцкд харм төрәд, түүнд дуртадан, түүнд цухрлтан угагъар уралан йовхднн ицдгтн, түүнә нарн цецгт дуртадан Доньк авлгдчкәд, дакад генткн, тунъ цугтаннн гацаид, Эцкин әк татсн нарн цецг ургъх гих сәәхн иткмджтә седкл, Донькин догдлсн ухаг гериткәд, омг орулв, тер иткмдж бийнн теетг, деер цоонгрсн тооснас өбдән өргәд, улм-улмар хурдар уралан гүүхднн нөкд болсн болад одв.

— Тиигәд, гәәдцүд юмн болхн уга гиджәцхәнт? — Худл келджәц-

хәнәт! Ургъх! — гидж, муурсн мөрн мет кинь давхнн йовдж Доньк хәәкрв.

Хәрүдтән Доньк данъшата тергн деер ташмгар мөрдән оран йовдж. тергнә данъшанд хаджудан суусн зоотехник тал кеңәлддж йовв.

Тедниг ирн гихнн, Эцк нарн цецгин өөр бәәдж. Хүүрә шаврла мөрнә аргъс Бадм ягъддж негдүлдж хутхджасиг Эцк хәләддж, шиндлдж зогсджәдж.

— Зогсджәтн, би агрономла күүндәд зөвчлчкәд ирвв, — гидж зоотехник келв. — Худжрта газриг гипсәр ясдж болдмн гидж агроном келв. Ән нанд үүлчкесн гипс болн микроудобреньтә шил өвв. Хәләтн, мөр болхнн тана нарн цецгтн әмләд чигн одх, — гидж зоотехник келв.

— Әмлх болсн хөбн, юн болв чиги кетн, — гидж Эцк келв.

— Өгтн. цацад хәләй...

Нарн цецгин өөр әдн кесгтән бәәв. Салькнд ниссн әлен теднә шүднд ширлдв, шүрүн тооснас көлтә нүлмән гарв. Галзурсн догшн салькн буднъгурсн шар тоосиг улм-улм өбдлүләд, бас минь тиим буднъгърсн шар тенъгрүр күргдж өбдлүлнә.

— Шора хур орн гиджәнә. — гуйр мет үүрмг шора хур теегиг цугтнн бүрки гиджәнә — гидж Бадм тенъгрин өнъг хәләчкәд келв.

Ясгдсн шаврар хуччкесн нарн цецгин тунъг чиклнәв гихләрн, зоотехник санмср угагъар әргәд, өрү хәләв. Нүднднн зүүлгъатә бәәсн ко-

(Цаарандкнь 4-ч халхд).

Хөвсгөл цэцэг

(КЕЛЭР)

(Эмлэнь 3-4 халхд).

алдурнь салькна шүрүнд унад, күрз дээр тусад, үр-мэр болад, үүрмг шилмүд цацгад одв.

Бадм гүүгбэд, шилмүдин үүрмг дуглуулв.

— Хяарн козлур.

— Төр уга, төр уга. Иим шора хур чигн төр уга, — гидж зоотехник нүднәнн нүлмсэн гарарн арчи бээдж кель.

— Амтн теегт дала ус орулдж йовна. Тер усн маднур бдр ирвас бөрдэд йовна. Би радиоггар сонг-слав... Тенд, ү-түмн машид баанна гилдцхана.

— Терчи, тер усчн манур кеза ирхмб? — гидж Доньк уудсын дүр-тэггар сурв.

— Удлго ирх, эрк-дарх уга, хаг-дарг уга ирх — гидж зоотехник ит-жиджтэггар кель. — Мана теегт бо-одг чигн, сән услвр чигн, шин худ-гуд чигн кегдхмн, цугтан кегдхмн.

Эцкд гаран өгэд кель:

— Менд баатн. Чини нарн цецг амлх гидж иций...

Нег цөн хонгт нарн цецгт ямаран чигн сольвр орн уга, зуг хагсу, амн уга хамтхсдн ув. Хол, бөрин цуг хөөчнр нарн цецгин тускиг соньм-идж сурицахд болв, оln-зүсн сүв-

селвгүдән өгдг билә. Эцкин цөкрлтән уга нег мөслсн уханд алнь болцхадг билә.

Зуг ор ганцхн Фока өвгн аралддж келдмн:

— Гаягбәл ухата улст! Заяни гарт гаран өргцхадг. Теегиг меклхәр седцхәнә. Би саахнагба теднә нарн цецг хәләвв — бруцеллезтә хургын кевтә дәәвләд унджана. Долан хонг болл уга үрдж одх, үрл уга бәәхн уга...

Болв нарн цецг зогсад бәәв. Орәл хамтхсдән унгъачкад, бийнь улм батрад, толгбәднө үмглдсн нег чигн хамтхсн уга билә. Ода болхла, чангъ, бат толгбән, гемтә күүнә толгбала әдл газрур кецәдгән уурв, негл удан унтсаннн хөбн серәд, таасмдж уга бор теегиг өндәгбәд хард-жахшнө дүнбәгбәд бәәнә.

Теегт сальки номгград ирв. Зәрмдән баахн зуур хүсхлзәд, тиг-хләрн тоос хутчулад, деепшән тү-үг эргүлдж долдалулад, нарн суух үзгүр көбдмн, болв даруны хагсу өвсн заагт геедрдж номггрдмн.

Сальки номггрхла шора хур орв — бөдән кииссн тоосн шора хур аргь-улхн дүсәд буухларн кесг өдртән ордмн. Арә медгмәр дээр хутхчдж

йовад, киртә бор хучаггар газриг бүрөдж, медмджән уга тегшәр тоосн газриг хучв. Аш сүүлднө, энъ-зах уга тегш теегт нарна герл тусхла, деернө ямаран чигн әмтә юмн уга гидж келм дүнбәгә, нег зүсн энъ-зах уга агъу болдж тег әмтнә нүднд үз-гддж харгдв.

Эцк болн наадк чигн хөөчнр хөө-дән уселджасн теегин сала болн худжр кезәнәгбә хагсдж одла. Гур-ви хотхрин өөр хөөчнрин малтсн нүкид бас дусал усн уга билә. Тер-рүнәс цаарандан, дора хотхрт, өөр-нө ут оньгьц тәвсн, малтдж гаргь-сн гүн худгин өөр хөд амрагдг бо-лв.

Нарн цецг ургьджасн газрас хөө-дин шин сара зөвәр ууджм бәәдг бо-лв чигн. Эцк нарн цецгүрн дару-

даруны ирәд, бөрнө кесгтән суудг билә.

Гурви хотхрур Доньк Уля хойр зәрмдән ирдг билә. Нарн цецгин ту-скар килмджилгын тедниг улм дөт-ркүлв, Эцкд дөнө болхар седсн сән седклин көрнөг, теднә дурн-седклиг эс гидж ингьллгын негдүлдг, до-трк ухагбан гаргьд илдкдг байрта зүркинь негдүлдг байр-бах тедниг нег үлү дөтркүлв.

— Меджәнч, чи сән күн болдг бәәдлгәч, — чамаг сән күн болтха гидж би саннав, — гидж Уля Донь-кд кель...

Нег дакдж, сентябрь сарин нег өрүн Доньк ганцарн гурви хотхрур одв. Йовхларн гоодан йовлго, мөр болхнө гөрәсд харгьхмн болвзго гидж, салаггар дамдждж йовхар ши-идв, гөрәсд алхнө гидж Донькин гар кезәнәс нааран джагьчиджала. Гур-ви хотхр күртл медмджән угаггар күрв, медгдг худжрин ирмг дээр бөдхләрн, нарн цецг үзкәд, — амн-ширнө тасрдж одв.

Нарн цецгин өөр, Доньк тал нур-гбан өгәд, Фока өвгн хухр-хухр ги-дждж. Тохаггарн матисн терүнә

хойр гарнө хамтхсн болгынөг бәрдж үздждж. Негт суугбәд, негт ондә-гбәд, нарн цецгин тойгбәг хурггарнө хучлад, негл түүнд бәәсн ясиг тоо-лджах мет, эргүләд хәләгбәд бәәнә.

— Бишго хортн, чи энүнд ө кеджәнәч? — гидж нудрман ат-чкад Доньк хәәкрв.

Фока өвгн чочн тусад, эргәд одв. Ус палгрулдж гартаснө хавг бу-гьш долдалад увв. Фока өвгнә сах-лнө чичрәд, аамсәд, яях-кеехән ме-дл уга, бәәсн болдж медгдв.

— Ягьджасчн энвч Довшо-ка, — кен гидг хортн болх биләв! Эцкд иткен уга биләв, тер йирн үнн. Зуг терүнә чик болдж гарв.. Нарн цецгин хамтхст угьаслчн, яс динь тоолслчн, — шовуд чонька тарачкн болвзго гидж сандж ир-ләв, — гидж эн бурв.

Нег Фока өвгнүр, нег нәч цецгүр Доньк бүлтәдг хәл. Нарн цецгин хамтхсд болгын угьадсн хамтхсд болгынә ишмүдәрнө уг-гооджджах, нарн цецгин бийнө бү-лдән өрүн нарна толянд шарлн уа-втрад бәәнә.

(Цаарандкн барлгдхмн)